

schen Medicin". Het geeft in beknopten vorm een overzicht van de techniek der massage en van hare indicaties, en de wijze waarop zij in de verschillende takken der geneeskunde kan worden toegepast. Wat de techniek betreft, vindt men hier slechts korte beschrijvingen; men mist de talrijke goed geslaagde en duidelijke afbeeldingen, die REIBMAYER in zijn afzonderlijk uitgegeven: *Die Technik der Massage, Wien 1884*, heeft laten drukken, en die beter dan beschrijvingen in één oogopslag de bedoeling weergeven.

Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan de physiologie der massage.

De vertaling werd verricht door den Heer J. SCHOONDERMARK JR., dentiste en specialiteit voor massage te Amsterdam. DELPRAT.

— ❁ —

I N G E Z O N D E N.

Mijnheer de Redacteur!

Het zij mij vergund met een enkel woord de kanttekening te beantwoorden, door Dr. G. W. BRUINSMA gemaakt in n°. 23 van dit *Tijdschrift*, op de zesde alinea van het voorstel, door de Afdeeling Friesland nog ter later ure voor de a. s. Algemeene Vergadering ingediend.

Aan de erkenning van de waarheid zijner bewering, dat die alinea zeer onduidelijk is, moet ik laten voorafgaan de bekentenis, dat ik medeplichtig ben aan hare redactie; ja zelfs plaagt mij mijn geheugen met de herinnering, dat ik zelf die zinsnede letterlijk zoo voorstelde in onze afdeelvingsvergadering. Rondweg moet ik toegeven, dat zij, in dien vorm, daar niet thuis behoort. Nochtans, tout savoir c'est tout pardonner. Laat mij daarom even vertellen, hoe die onbegrijpelijke, maar toch door ons wel begrepen, zesde alinea in Friesland's voorstel terecht kwam.

Als Rapporteur der Commissie, welke belast was geweest met het onderzoek der Ontwerpen, besprak ik in de vergadering de verschillende punten, waarop wijziging dier Ontwerpen der Commissie wenschelijk was voorgekomen. Tot die punten behoorde de verplichte lijkschouw.

Elk medicus, zoo redeneerde ik, verplicht om zijne patiënten na hunnen dood nog eens te bezoeken; zulk eene bepaling laat zich gemakkelijk schrijven in eene Wet; gehandhaafd wordt zij niet; noch in de groote steden, noch op het platte land.

Eén voorbeeld slechts: Op het spreekuur van een kinderarts in Amsterdam komt een vrouwtje uit Buiksloot met haar zuigeling, die niet groeien wil; de medicus geeft zijn advies. Na enkele dagen komt de moeder het patiëntje nog eens vertoonen; maar al spoedig stuurt zij bericht, dat de kleine bezweken is. Getrouw aan de Wet, moet nu onze medicus naar Buiksloot, om zich door eigen waarneming van het lijk omtrent den dood te overtuigen. Meent ge, dat hij gaan zal? Wel neen, officieel zal het kindje zonder geneeskundige behandeling gestorven zijn. Dit is nu zoo heel erg niet, zegt ge. Neen, het feit zelf niet; maar wel ergerlijk is het Wetten

te maken, die met noodzakelijkheid officiële leugens zullen scheppen. Wie er lust in heeft kan het aantal voorbeelden honderdvoud vermenigvuldigen.

Moet men nu echter zich onthouden van de invoering van verplichte lijkschouw? Neen; maar er is een tertium. In elke gemeente worde minstens één geneeskundige belast met de lijkschouw; deze constateert, ten behoeve van den ambtenaar van den Burgerlijken Stand, den dood in elk geval, waarin niet eene daartoe strekkende, en na lijkschouwing opgemaakte, verklaring van den geneesheer, die den lijdër behandelde, hem van die verplichting ontheft.

De *bevoegdheid* tot afgifte eener dergelijke, als rechtsgeldig te beschouwen, verklaring verblijve aan den behandelenden geneesheer; op den ambtenaar ruste de *verplichting*, die af te geven, waar dit door den geneesheer, onverschillig om welke reden, is nagelaten. De van verschillende zijden geopperde bezwaren tegen de in het Ontwerp voorgestelde regeling zijn m. i. zoodoende alle vermeden met behoud van de, zeker noodzakelijke, verplichte lijkschouw.

Het ligt niet in mijne bedoeling hier een verslag van de genoemde vergadering te schrijven. Ik zou anders moeten vermelden, welke bezwaren tegen het door mij voorgestelde werden aangevoerd; bezwaren, die door mij volgens het oordeel van de helft der aanwezigen niet genoegzaam konden worden weerlegd. De andere helft achtte met mij eene regeling, als hier boven vermeld, wenschelijk. Meer collegiaal dan parlementair wilden wij niet voor het oordeel der Afdeeling uitgeven het oordeel van een van beide helften, door lot of toeval daartoe aangewezen, en wij besloten, misschien wat onpraktisch, den afgevaardigde de gelegenheid te laten beide opinies ter sprake te brengen. Bij ons allen echter stond vast, dat niet moest worden toegegeven aan den aandrang, om de verplichte lijkschouw, in het Ontwerp voorgesteld, door de Maatschappij te doen bestrijden. Wij wenschten dus een votum uit te brengen tegen het voorstel Limburg. Het pogen nu, om over dezelfde zaak in één volzin *iets* en *niets* te zeggen, speelde ons parten, en gaf aanleiding tot onze werkelijk minder juist geformuleerde zesde alinea. Beter ware het m. i. geweest in onze circulaire over dit punt het stilzwijgen te bewaren, en het uitspreken van de meeningen der afdeeling over te laten aan den afgevaardigde. De door de afdeeling begane fout moet ik, zooals ik in den aanhef deed zien, voor een groot deel voor mijne rekening nemen.

Na mijne berouwvolle bekentenis zal men mij zeker den zwakken troost niet ontzeggen van eene onjuistheid aan te wijzen in Dr. BRUINSMA's kanteekening, ten einde daardoor ons besluit toch ook weer eenigermate te rehabiliteeren. „In de Wet regelende de uitoefening der Geneeskunst”, zegt Dr. BRUINSMA, „... is voor zulk eene regeling der lijkschouwing door ambtenaren geen plaats”. Volkomen juist; maar indien mijn denkbeelden, hier boven ontwikkeld, ingang vonden, zou toch de *verplichting* tot het afgeven der doodsverklaring en tot het doen der lijkschouw, in het Ontwerp den geneeskundigen opgelegd, daaruit moeten vervallen. De wenschelijkheid eener dergelijke regeling komt dus bij de bespreking van Art. III van het tweede Ontwerp zeer zeker ter sprake — ook in verband met het *secret médical*. Natuurlijk toch, dat ik geenszins bedoelde de statistiek van de doodsoorzaken te doen samenstellen uit de opgaven der bovenbedoelde ambtenaren. Ik deel niet de meening van den Wetsontwerper, dat „de waarneming van het lijk”

aan den behandelenden geneesheer in den regel veel zal leeren „omtrent de vermoedelijke oorzaak des doods”. Nog veel minder zal dit dus met den boven aangeduiden ambtenaar het geval zijn. De sterftestatistiek moet samengesteld blijven uit de opgaven der behandelende geneeskundigen. Ter wille der wetenschappelijke juistheid echter en van de gewenschte geheimhouding moet zij m. i. geheel worden afgescheiden van den burgerlijken stand; moet de geneesheer zijne bouwstoffen daartoe leveren rechtstreeks aan den Inspecteur, zonder vermelding van persoonsnamen. Ook uit dit oogpunt dus schijnt mij al. 6 der circulaire van Friesland, schoon onduidelijk, toch niet bepaald *hors de saison*. Immers ook uit dezen hoofde zou wijziging van het voorgestelde artikel in overweging kunnen worden genomen. Het ligt op dit oogenblik niet op mijn weg voorstellen omtrent deze punten te formuleeren. Ik meen nochtans te mogen hopen, dat de Algemeene Vergadering daartoe de gelegenheid zal aanbieden.

Onder dankbetuiging voor de gelegenheid mij geschonken, om een fout te herstellen en opheldering te geven, waar ik aanvankelijk medehielp nevelen aan te brengen, blijf ik, M. d. R., achtend

t. t.

Harlingen, 11 Juni 1887.

J. MENNO HUIZINGA.

Amsterdam, 15 Juni 1887.

Geachte Redacteur!

Den 22sten April kwam te Amsterdam in de Commelinstraat het eerste geval van pokken in behandeling. De besmetting was aangebracht door een kind, dat met de ouders uit Antwerpen was gekomen. Het kind is opgenomen in het Buiten-gasthuis, nadat het in die woning een ander kind had geïnfecteerd. In Mei werd vervolgens eene vrouw uit eene aangrenzende woning met haar kind door pokken aangetast, hoogstwaarschijnlijk door met de besmette gezinnen samen te komen in het winkeltje van het eerstgenoemde perceel.

Het vijfde geval kwam voor in de Wagenaarstraat, door infectie van n°. 4. Nog 6 gevallen zijn voorgekomen door rechtstreeksch contact met deze lijdens. Zij allen werden, op één na, verpleegd in het Buiten-gasthuis.

18 Mei kwam in de Tollensstraat een geval voor bij een kind.

De moeder, die hoogst zwanger was, is met hare kinderen in het Gasthuis opgenomen, alwaar ook spoedig daarop de vader werd binnengebracht, als aangetast door pokken.

Sedert zijn nog eenige gevallen aangegeven, waarvan de meesten in verband konden gebracht worden met de vorigen. In het geheel werden tot 15 Juni aangetast 20 personen, waarvan 2 overleden.

Op 7 na zijn zij allen in het Buiten-gasthuis verpleegd, en zijn de woningen ontsmet.

Reeds den 12den Mei meende ik in dit *Tijdschrift* de collega's te moeten verzoeken, om zooveel in hun vermogen was, de inenting in het eerste levensjaar te bevorderen. Met het oog op de uitbreiding van de ziekte, dring ik